

מזכר מדיניות

אוגוסט 2022

שכר המורים בישראל מבט השוואתי

דן בן-דוד*

תקציר

השיח הציבורי על שכר המורים בישראל נוטה להתמקד בתלושי שכר המונפים בהפגנות. בעוד שהשכר המוצג בתלושים אמנם נמוך, תיקון העיוותים בשכר כרוך בהרבה יותר מהעלאה משמעותית בשכר כל המורים. מזכר מדיניות זה מדגיש כמה מהנושאים העיקריים הקשורים לשכר המורים הנמוך. טיפול בנושאים אלו מחייב שידוד מערכות לא רק לגבי תגמול המורים, אלא גם לגבי אופן העסקתם.

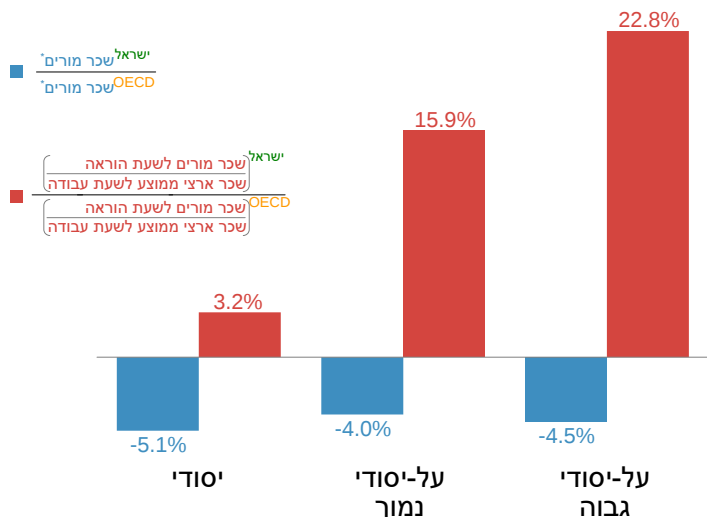
מורים ישראלים משתכרים פחות – והרבה יותר – מהממוצע ב-OECD

שכר המורים בישראל נמוך משכר המורים הממוצע ב-OECD. הוא נמוך מהממוצע ב-OECD ב-5.1% בבתי ספר יסודיים, ב-4.0% בחטיבות ביניים וב-4.5% בחטיבות העליונות (תרשים 1). בעוד שהשיח הציבורי בישראל נוטה להדגיש השוואות של שכר מורים במונחים חודשיים או שנתיים, השוואות אלו יכולות להטעות בגלל התמקדותן בצד אחד בלבד של המשוואה – מה שהמורים מקבלים – תוך התעלמות מהצד השני, מה שהמורים מספקים בתמורה. גם אם מניחים בצד סוגיות איכותיות כגון רמת הידע הנמוכה מאוד של סטודנטים לחינוך והוראה בישראל (בן-דוד, 2021) ושל מורים ישראלים בהשוואה למורים במדינות המפותחות (Hanushek, Piopiunik and Wiederhold, 2019), בכל זאת

* פרופ' דן בן-דוד, נשיא מוסד שורש למחקר כלכלי-חברתי וחבר סגל בחוג למדיניות ציבורית באוניברסיטת תל-אביב.

תרשים 1 שכר מורים בישראל לעומת ה-OECD

פער באחוזים בשכר מורים, 2019

* השוואה לפי יחס כח קניה.

מקור: דן בן-דוד, מוסד שורש ואוניברסיטת תל-אביב
נתונים: OECD

ניתן להשוות את השכר לשעת הוראה בישראל לממוצע של מדינות ה-OECD. בעוד שעבודתם של מורים חורגת בהרבה משעות ההוראה הפרונטליות, ההנחה הבסיסית כאן היא שהיחס בין סך השעות הנוספות המושקעות בהכנת שיעורים, בדיקת עבודות ומבחנים וכן הלאה לבין מספר שעות ההוראה הינו דומה בכל המדינות.

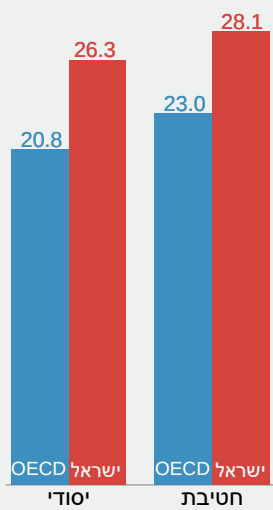
השוואה כזו לבדה עדיין אינה מספיקה להשוואות בינלאומיות, שכן משכורות המורים בכל מדינה קשורות מאוד לרמת החיים הכללית בה. השוואות מדויקות יותר של שכר לשעת הוראה צריכות לנרמל את השכר בממוצע השכר לשעה במשק כולו (כלומר, לנטרל את השפעת רמת החיים הארצית על שכר המורים בכל מדינה). לאחר התיקונים הללו – (א) עבור

כמות העבודה הניתנת על ידי המורים ו-(ב) עבור השכר לשעה במשק כולו – מתקבלת תוצאה שונה מאוד מהתפיסה הציבורית בישראל לפיה המורים בארץ מקבלים שכר נמוך בהשוואה למקביליהם בחו"ל.

תרשים 2

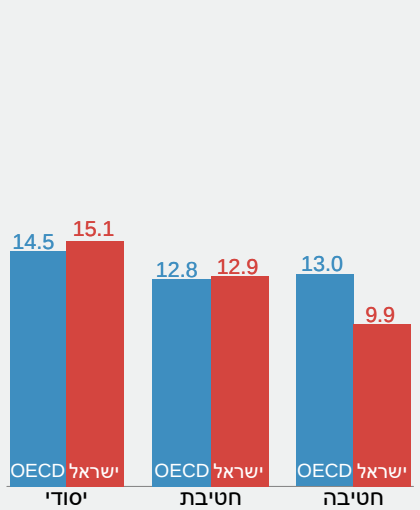
מספר תלמידים בכיתה

2019 או שנה אחרונה

מספר תלמידים למורה*

2019 או שנה אחרונה

* לפי שווה ערך זמן מלא.

מקור: דן בן-דוד, מוסד שורש ואוניברסיטת תל-אביב
נתונים: OECD

למעשה, לאחר התיקונים עבור שעות הוראה ורמת חיים כללית, מתברר שמורי בתי ספר יסודיים בישראל משתכרים 3% יותר, מורים בחטיבות הביניים משתכרים 16% יותר, והמורים בחטיבה העליונה מקבלים שכר גבוה ב-23% משכר המורים הממוצע ב-OECD.

תוצאה זו עשויה להיות קשורה לתופעה נוספת המאפיינת את מערכת החינוך בישראל. רבים מייחסים את ההישגים הנמוכים מאוד של תלמידי ישראל במתמטיקה, מדעים וקריאה בבחינות בינלאומיות לכיתות הצפופות במדינה. ואכן, מספר התלמידים בכיתה בישראל גבוה במידה ניכרת מממוצע ה-OECD (תרשים 2). עם

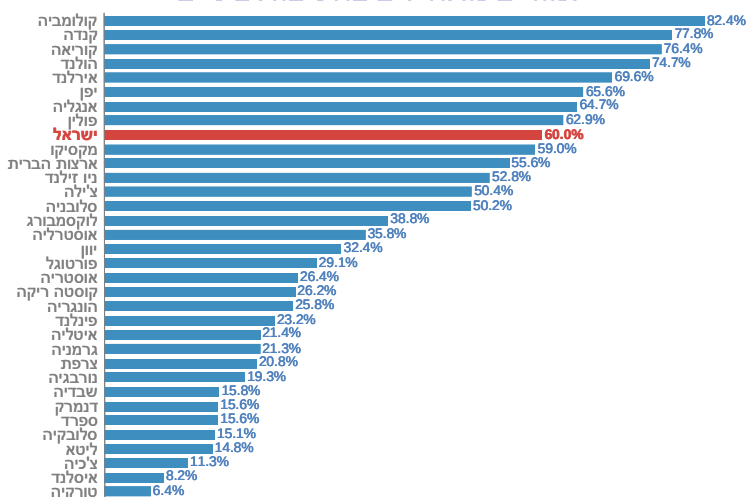
זאת, מספר התלמידים לשווה ערך משרה מלאה בהוראה בישראל דומה מאוד למוצע ה-OECD. נתון זה מעט גבוה יותר בבתי הספר היסודיים ובחטיבות הביניים – כשבחטיבות העליונות מספר התלמידים למורה בישראל נמוך באופן משמעותי. נראה שישראל משלמת עבור מספיק מורים כדי להוריד את העומס בכיתות שלה למוצע ה-OECD. אולם בפועל, זה לא קורה.

פערי שכר בין מורים ישראלים אינם כפי שהם נראים

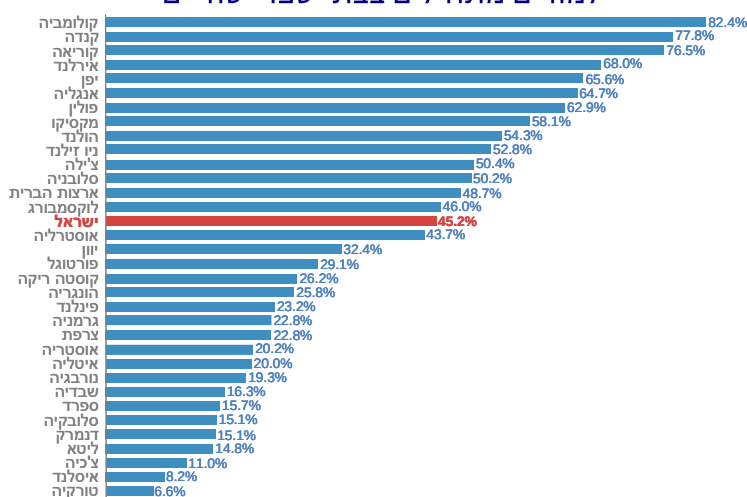
סלע מחלוקת עיקרי נוסף בנוגע לשכר המורים בישראל הוא הפער הגבוה כביכול בין מורים עם ותק למורים מתחילים. ואכן, מורים ישראלים בבתי ספר יסודיים בעלי ניסיון של 15 שנים משתכרים 45% יותר ממורים מתחילים. אמנם מדובר בהבדל לא מבוטל, אך הוא אינו יוצא דופן בהשוואה לשאר מדינות ה-OECD (תרשים 3), כאשר ישראל ממוקמת קרוב לאמצע הקבוצה.

פערי השכר בין מורים עם ותק של 15 שנה לבין מורים חדשים גדלים ל-60% בחטיבות הביניים, מה שמציב את ישראל מעל כשני שלישים ממדינות ה-OECD (תרשים 4). לעומת זאת, בחטיבות העליונות, הפער של 29% בין מורים עם 15 שנות ניסיון למורים מתחילים נמוך מאשר ברוב מדינות ה-OECD (תרשים 5). הדעות הרווחות, על פערי שכר חריגים בין מורים מנוסים יותר למורים מנוסים פחות בישראל, אינן נתמכות על ידי ההשוואות הבינלאומיות.

תרשים 4
פערי שכר בין מורים עם 15 שנות ותק למורים מתחילים בחטיבות ביניים*

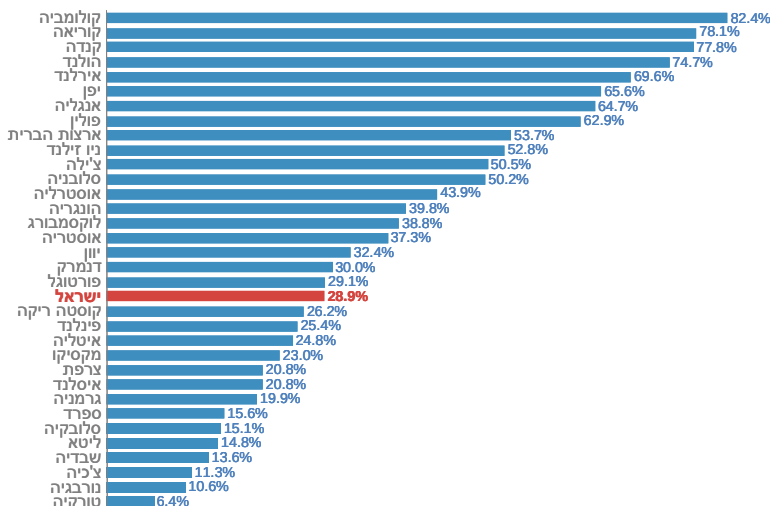
תרשים 3
פערי שכר בין מורים עם 15 שנות ותק למורים מתחילים בבתי ספר יסודיים*

* שכר של משרות תקניות, 2020 או שנת נתונים אחרונה

מקור: דן בן-דוד, מוסד שורש ואוניברסיטת תל-אביב
נתונים: OECD

תרשים 5

פערי שכר בין מורים עם 15 שנות ותק למורים מתחילים בחטיבות עליונות*

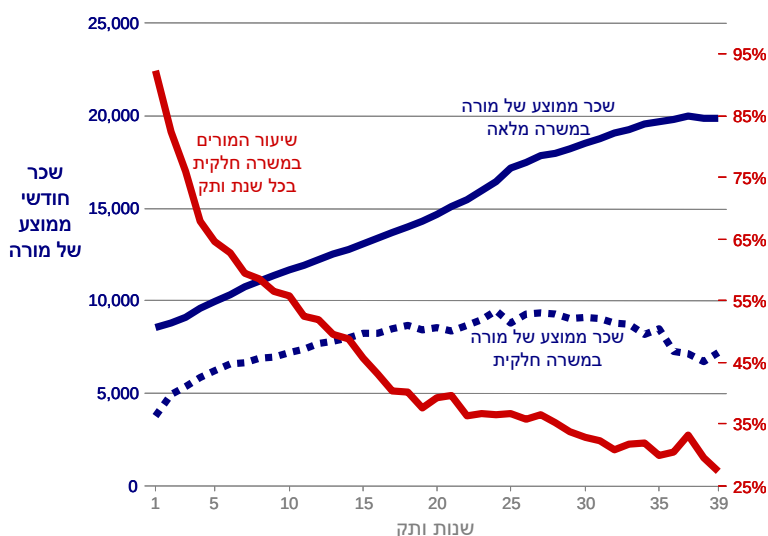
* שכר של משרות תקניות, 2020 או שנת נתונים אחרונה

 מקור: דן בן-דוד, מוסד שורש ואוניברסיטת תל-אביב
 נתונים: OECD

תרשים 6

מורים במשרה חלקית לעומת משרה מלאה

לפי שנות ותק, 2021-2022

 מקור: דן בן-דוד, מוסד שורש ואוניברסיטת תל-אביב
 נתונים: משרד האוצר, אגף השכר והסכמי העבודה

עם זאת, ההשוואות לעיל

מתייחסות למשכורות תקניות של מורים

במשרה מלאה. בישראל, 92% מהמורים

המתחילים עובדים במשרה חלקית –

כאשר שיעור המשרה החלקית משתנה

מאד בקרבם (תרשים 6). גם לאחר עשר

שנות עבודה, רוב המורים ממשיכים

לעבוד במשרה חלקית. לאחר שלושים

שנה של עבודה, למעלה משליש מהמורים

בישראל מועסקים במשרה חלקית.

מורים במשרה חלקית משלמים

על כך מחיר כבד. בעוד מורה מתחיל

במשרה מלאה מקבל שכר חודשי ממוצע

של 8,538 שקלים, השכר הממוצע של

מורה מתחיל המועסק במשרה חלקית

עומד על 3,763 שקלים בלבד – הרבה

מתחת לשכר המינימום בארץ לעבודה

במשרה מלאה. שכר המורים במשרה

מלאה עולה בהתמדה עם הוותק, ועומד

על 18,506 שקל בממוצע לאחר 30 שנה.

לשם השוואה, מורים במשרה חלקית עם

ניסיון של 30 שנות ניסיון מקבלים בממוצע

קצת פחות ממחצית סכום זה (9,135

שקלים לחודש).

לא ברור מדוע כל כך הרבה

מורים בישראל עובדים במשרה חלקית.

האם זו הבחירה של רובם, או שמא מערכת החינוך אינה מאפשרת ליותר עובדים להיות מועסקים במשרה

מלאה? תהיה אשר תהיה הסיבה המרכזית לשיעור כה גבוה של מורים במשרה חלקית, מדובר בסוגיה

חשובה שיש להתייחס אליה במפורש ולא לטאטא אותה מתחת לשטיח בזמן שבעלי עניין ממשיכים להתלונן על משכורות חודשיות נמוכות בדרישותיהם לשכר גבוה יותר.

מסקנות

כאשר תקציב החינוך של ישראל מאפיל על תקציב הביטחון – הגדול מאוד כשלעצמו – והפך להוצאה התקציבית הגדולה ביותר של המדינה בשנים האחרונות, חשוב לקחת צעד אחורה ולבחון את התמונה הכללית – לפני שמחליטים להוציא סכומים גדולים עוד יותר של כספי ציבור מוגבלים על מערכת ברמת תפקוד נמוכה מאוד. מערכת החינוך בישראל צריכה לעבור רפורמה כללית הכוללת היבטים קריטיים רבים שלא טופלו כאן (למשל, שיפור מהותי בתכנית לימודי הליבה והפיכתה לחובה לכל ילדי המדינה – כולל בקרב החרדים, שמונעים ממרבית ילדיהם חינוך בסיסי בזמן שחלקם היחסי באוכלוסיה מכפיל את עצמו מדי 25 שנה; שינוי מבני במשרד החינוך הענק, המסורבל והיקר מאוד, המנסה לנהל ברמת המיקרו כמה שיותר חלקים של המערכת; מתן סמכות למנהלי בתי ספר להעסיק, לפטר ולקבוע את השכר של מוריהם; יצירת ועד מנהל בית ספרי – המורכב מאנשי משרד החינוך, המועצה המקומית, הורים וכו' – המפקח על מנהלי בית הספר, חזונו האסטרטגי ותקציבם).¹

בנוגע למורים, יש להפוך על ראשו את רף הקבלה הנמוך מאוד של מסלולי לימוד אקדמיים בהוראה ובחינוך. מי שמעוניינים ללמד מתמטיקה, פיזיקה, אנגלית וכו', צריכים תחילה להתקבל לדיסציפלינה הרצויה, להשיג שם תואר אקדמי, ולאחר מכן להשיג תעודת הוראה. כך יתקבלו שתי תוצאות רצויות: (א) המורים יבינו הרבה יותר טוב את תחום ההתמחות שלהם, ו-(ב) לבוגרים כאלה יש אפשרויות תעסוקתיות אחרות מלבד הוראה. אם ישראל תרצה להעסיק אנשים כאלה כמורים, יהיה צורך לשלם להם שכר תחרותי. אך ממורים כאלה ניתן יהיה גם לדרוש שיעבדו שעות וימים בדומה לחלופות האחרות שלהם. זה יאפשר למדינה להעסיק פחות מורים בשכר גבוה יותר – צעד חשוב והכרחי ביותר לקראת תפנית לאומית בחינוך שישראל מספקת לילדיה.

¹ ראו את בן-דוד וקמחי (2021) לסקירה כללית של מערכת החינוך בישראל ואת בן-דוד (2015) עבור מתווה לרפורמה מערכתית בחינוך במדינה.

מקורות

- בן-דוד, דן (2015), **מדריך שורש 2015: החברה והכלכלה בישראל**, מוסד שורש למחקר כלכלי-חברתי.
- בן-דוד, דן (2021), **מדריך שורש 2021: מערכת החינוך של ישראל – תמונת מצב**, מוסד שורש למחקר כלכלי-חברתי.
- בן-דוד, דן ואיל קמחי (2021), "כלכלת החינוך בישראל: תשומות, תפוקות וביצועים", בתוך אבי בן-בסט, ראובן גרונאו ואסף זוסמן (עורכים), **אורות וצללים בכלכלת שוק: המשק הישראלי - 1995-2017**, הוצאת עם עובד, 575-633.
- Hanushek, Eric A., Marc Piopiunik, and Simon Wiederhold (2019), "The Value of Smarter Teachers: International Evidence on Teacher Cognitive Skills and Student Performance," *Journal of Human Resources*, 54, no. 4, 857-899.

מוסד שורש הוא מכון עצמאי ובלתי-תלוי לחקר מדיניות. המוסד עורך מחקרים מבוססי עובדות ובלתי מוטים על המשק ועל החברה האזרחית בישראל. מטרת המוסד לסייע בהנעת המדינה לתוואי ארוך טווח בר-קיימא, המעלה את רמת החיים בישראל ומקטין את הפערים בה. לקידום מטרה זו, מוסד שורש מספק מידע למקבלי ההחלטות המובילים בישראל ולציבור הרחב במדינה ומחוצה לה באמצעות תדריכים ופרסומים ברורים ונגישים על מקורן, אופיין ומימדיהן של סוגיות שורש מולן ניצבת המדינה. המוסד מציע חלופות מדיניות לשיפור רווחת כל חלקי החברה בישראל וליצירת הזדמנויות שוות יותר לאזרחיה.